

із відпрацювання військової мобільності; 3) постійно оновлювати і відпрацьовувати плани забезпечення, оснащення та боєготовності сил; 4) розглянути потреби оновлення інфраструктури з точки зору військової мобільності, оскільки Україна як і країни Балтії має відмінні за характеристиками від європейських ліній комунікацій; 5) провести ревізію відповідного законодавства та дипломатичних процедур, що регулюють транскордонне переміщення військ; 6) ретельно розглянути план дій ЄС із забезпечення військової мобільності та визначити напрямки, необхідні для застосування в Україні.

Список використаних джерел

1. Analysis of Anti-Access Area Denial (A2AD) // NATO Science & Technology Organization. – November 2017. – Access mode: <https://www.sto.nato.int/SitePages/newsitem.aspx?ID=3546>.
2. Assessing the Conventional Force Imbalance in Europe. Implication for Counter Russian Local Superiority // RAND Corporation Research Report. – 2018. – Access mode: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2402.html.
3. Baroudos C. Why NATO Should Fear Russia's A2/AD Capabilities (And How to Respond) // The National Interest. – 21 September 2016. – Access mode: <http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/why-nato-should-fear-russias-a2-ad-capabilities-how-respond-17776>.
4. Brussels Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council. – Brussels. – 11 July 2018. – Access mode: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm?selectedLocale=e.
5. Brzezinski I. J., Bilynskij M. How Ukraine Can Contribute to NATO Forward Defense // I. J. Brzezinski, M. Bilynskij. – April 2016. – Access mode: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/how-ukraine-can-contribute-to-nato-s-forward-defense>.
6. Day J. A. Reinforcing NATO's Deterrence in the East // NATO Parliamentary Assembly. Defence and Security Committee. 063 DSC 18 E. – 3 April 2018. – Access mode: <https://www.nato-pa.int/>.
7. Doorstep statement by NATO Secretary General Jens Stoltenberg prior to the meetings of NATO Defence Ministers. – Access mode: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_155263.htm?selectedLocale=en.
8. Emmott, R. NATO launches Black Sea force as latest counter to Russia // Reuters. – 9 October 2017. – Access mode: <https://ca.reuters.com/article/topNews/idCAKBN1CE0MJ-OCATP>.
9. Jacobson, Carsten Presentation on Enhancing NATO's Capability to meet Current and Future Security Threats and the Need for a «Military Schengen Zone», NATO PA, 2018 Joint Committee meetings.
10. Joint Communication to the European Parliament and the Council on the Action Plan on Military Mobility // European Commission. – 28 March

2018. – Access mode: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018JC0005&from=EN>.

11. Kuhn U. Preventing Escalation in the Baltic // U. Kuhn // The Carnegie Endowment for International Peace. – 28 March 2018. – Access mode: <https://carnegieendowment.org/2018/03/28/consequences-for-nato-pub-75881>.

12. Novaky N. The Commission's military mobility proposal: a good first step // Wilfred Martens Center. – November 2017. – Access mode: www.martenscentre.eu/blog/commissions-military-mobility-proposal-good-first-step.

13. Schultz. T. NATO in Europe Needs «Military Schengen» to rival Russian mobility // DW. – 12 September 2017. – Access mode: www.dw.com/en/nato-in-europe-needs-military-schengen-to-rival-russian-mobility/a-40470302.

14. Standing strong together: Allied efforts to reinforce NATO's deterrence move forward in Estonia // NATO PA Sub-Committee on Transatlantic Defence and Security Cooperation. – June 2018. – Access mode: <https://www.nato-pa.int/news/standing-strong-together-allied-efforts-reinforce-natos-deterrence-move-forward-estonia>.

15. The Secretary General's Annual Report 2018 // NATO official website. – March 2019. – Access mode: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20190315_sgar2018-en.pdf.

16. Ukraine boosts security on borders ahead of Zapad-2017 military drills // UNIAN. – 7 September 2017. – Access mode: www.unian.info/politics/2120409-ukraine-boosts-security-on-borders-ahead-of-zapad-2017-military-drills-president.html.

17. Williams M., Polityuk P. Russia left troops in Belarus after wargames: Ukraine // Reuters. – 29 September 2017. – Access mode: www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-army/russia-left-troops-in-belarus-after-wargames-ukraine-idUSKCN1C4234.

18. Winnerstig M. The Strategic Ramifications of the Aurora 17 Exercise in Sweden // International Centre of Defence and Security (Estonia). – October 2017. – Access mode: <https://icds.ee/the-strategic-ramifications-of-the-aurora-17-exercise-in-sweden/>.

Павло ЩЕРБАКОВ

*к.е.н., доцент, заступник директора
ДРІДУ НАДУ*

ЗАРУБІЖНІЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОСВІТИ

У глобалізованому світі освіта й наука стали визначальним фактором людського розвитку. Сьогодні вони є безальтернативним засобом національного самоутвердження. Повноцінним учасником глобальної економіки може бути лише та країна, в якій інтелектуальні

професії стали масовими, а інвестиції в розвиток людського потенціалу – вагомими і ефективними. Країни, які у свій час зробили ставку на науку й освіту, тепер стали світовими лідерами. Наприклад, стимулювання людського розвитку у країнах Південно-Східної Азії дало їм змогу здійснити прорив у сфері високих технологій. Таким шляхом ідуть Індія і Китай. Сьогодні розвинуті країни щороку 10 – 12 % ВВП вкладають в освіту. Розвиток, інвестиційну привабливість країн Балтії, Польщі, Чехії експерти пов'язують із здатністю їх середньої і вищої школи динамічно реагувати на соціальні та економічні зміни. Прийшов час «економіки знань», у якій інтелектуальні ресурси приносять значно більший прибуток, ніж природні, а розвиток освіти постає як умова і засіб входження держави в когорту розвинених країн світу. Від якості освіти вже сьогодні значною мірою залежить місце країни і народу в міжнародному поділі праці. Тому освіта має бути найголовнішим пріоритетом державної політики.

У ОЕСР у 2011 р. річні державні та приватні видатки на освітні заклади на одну особу, що навчається (у денному еквіваленті), у середньому по країнах у доларах США (в еквіваленті паритету купівельної спроможності – ПКС) становили: у допочатковій освіті (для дітей 3-х років і старше) 7,4 тис., початковій – 8,3 тис., нижчій середній – 9,4 тис., вищій середній – 9,5 тис., разом у середній – 9,3 тис., післясередній невищій – 4,8 тис., вищій освіті без досліджень і розробок – 9,6 тис., у вищій освіті, включаючи дослідження і розробки – 14,0 тис. Тобто питомі витрати у вищій освіті в 1,9 раза більші ніж у допочатковій, у 1,7 раза більші ніж у початковій, у 1,5 раза більші ніж у середній освіті, 2,9 раза більші ніж у післясередній невищій, а видатки на дослідження та розробки досягали майже третини (31,0 %) вартості навчання одного студента у вищій школі. В окремих країнах видатки на вищу освіту, зведені на одного студента, на початку століття знизилися через швидке збільшення студентського контингенту [1].

Аналогічні витрати відносно ВВП на душу населення становили для допочаткової освіти 21 %, початкової – 23 %, нижчої середньої – 26 %, вищої середньої – 27%, середньої разом – 26 %, післясередньої невищої – 15 %, вищої типу В – 23 %, вищої типу А і продовженої – 43 %, вищої разом – 41 % (вищої освіти без наукових досліджень – 28 %).

У цілому за період 2000–2011 рр. видатки на одного учня в початковій, середній і післясередній невищій освіті зросли в 1,4 раза (за невеликого зменшення чисельності учнів і загального збільшення видатків у 1,3 раза), на одного студента вищої освіти – у 1,2 раза (при збільшенні чисельності студентів у 1,4 раза і загальному збільшенні видатків у 1,5 раза).

Середня тривалість навчання в початковій і середній школі нормативно становила 12,4 року і вартувала 106,3 тис. доларів США (2010 р.); у вищій школі фактично – 3,9 року (2,2 року типу В і 4,4 року

типу А і продовженої) і його сумарна вартість дорівнювала 58,5 тис. доларів США (2011 р.).

У 2010 р. на дошкільну освіту спрямовувалося 9 % видатків (за загальної частки контингенту в ній 12 %), початкову, середню і післясередню невищу – 64 % (контингент – 68 %), вищу – 26 % (17 %), нерозподілені кошти становили 2 %. Відповідно відношення частки фінансування до частки контингенту (у денному еквіваленті) по зазначених рівнях освіти становили 0,7; 0,9 та 1,5.

Країни ОЕСР у 2011 р. у середньому витрачали на освітні заклади 6,1 % (у 2000 р. – 5,4 %) їхнього валового внутрішнього продукту (ВВП), у тому числі 5,3 % становили державні та 0,9 % – приватні видатки. Видатки на допочаткову освіту (для дітей 3-х років і старше) склали 0,6 % (0,5 % – державні, 0,1 % – приватні), початкову, середню і післясередню невищу освіту – 3,9 % (відповідно 3,6 % і 0,3 %); вищу – 1,6 % (1,1 % і 0,5 %), зокрема на вищу типу В – 0,2 % і типу А та продовжену – 1,4 % ВВП. Найбільше (понад 7 % ВВП) на освіту витрачали Данія (7,9 %), Ісландія (7,7 %), Корея (7,6 %), Нова Зеландія (7,5 %), Норвегія (7,4 %) та Ізраїль (7,3 %). На вищу освіту найбільшими (понад 2,5 % ВВП) видатки були в Канаді (2,8 %), США (2,7 %) і Кореї (2,6 %). Загалом на дослідження та розробки у вищій освіті відводилося 0,5 % ВВП, найбільше (понад 0,6 %) у Швеції (0,9 %), Фінляндії (0,8 %), Швейцарії, Нідерландах, Норвегії, Канаді, Естонії (0,7 %), Австралії (понад 0,6 %) [1].

Освітні заклади фінансуються переважно (на 84 %) із державних джерел. У 2000 – 2011 рр. приватні видатки на освіту зростали швидше, ніж державні, відтак частка державних витрат за цей період зменшилася з 87 до 84 %. приватні джерела значні в Чилі (40 %), Кореї (37 %), США (32 %) і Японії (31 %), натомість незначні у Фінляндії (2,4 %), Швеції (2,8 %), Бельгії (5,0 %), Данії (5,5 %). Держави забезпечують видатки пріоритетно на допочаткову (82 %, 2010 р.), початкову, середню, післясередню невищу освіту (91 %, у 2000 р. – 92 %). Заклади вищої освіти прагнуть ширше залучати кошти з приватних джерел (69 % державні, у 2000 р. – 75 %) порівняно з нижчими рівнями освіти. Частка приватних асигнувань на вищу освіту коливається в межах від 4 % до 10 % у Норвегії, Фінляндії, Данії, Ісландії та Бельгії, до 51 % в Ізраїлі, 54 % в Австралії, 65 % у США, 66 % в Японії, 70 % у Сполученому Королівстві, 73 % у Кореї, 76 % в Чилі (включаючи приватні платежі за державними субсидіями, з яких найбільші в Сполученому Королівстві).

У середньому країни ОЕСР у 2011 р. відводили на освіту 13 % загальних державних видатків (12 % у 1995 р.). Державне фінансування освіти є суспільним пріоритетом і зростає швидше, ніж загальнодержавний бюджет. Понад 15% державного бюджету витрачали на освіту Нова Зеландія (22 %), Мексика (21 %), Корея (17 %), Ісландія (16 %) і Данія (понад 15 %), менше 10% – Італія, Японія, Угорщина (по 9%) [1].

Державне фінансування початкової, середньої і післясередньої невищої освіти більш децентралізоване, ніж вищої освіти. Розподіл кінцевого фінансування за рівнями управління сумарно в початковій, середній та післясередній невищій освіті приблизно був таким: центральний – 36 %, регіональний – 24 %, місцевий – 43 % (2011 р.); у вищій освіті відповідно – 85 %, 13 %, 2 % (2010 р.).

Для початкової, середньої та післясередньої невищої освіти високий рівень централізованого фінансування (понад 80%) зберігається в Новій Зеландії (100 %), Туреччині (96 %), Словенії (90 %), Нідерландах (88 %), Ірландії (83 %), Італії (понад 80 %), низький рівень (менше 3 %) – у Швейцарії, США, Кореї (до 1%) та Японії (1,8 %), Польщі (2,4 %) і Канаді (2,7 %). Для вищої освіти (2010 р.) найбільшу централізацію (понад 99 %) демонструють Чилі, Ісландія, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія та Словачка Республіка (по 100 %), Сполучене Королівство (99,9 %), Естонія, Угорщина і Португалія (по 99,8 %), найменшу – Іспанія (16 %), Швейцарія (18 %) і Бельгія (25 %).

Останнім часом в різних країнах здійснюються реформи щодо вдосконалення моделей фінансування вищої освіти.

Державні субсидії (стипендії, гранти, запозичення тощо) студентам і сім'ям в основному є характерними для вищої освіти. Майже 22 % державних видатків на вищу освіту, або 0,3 % ВВП, спрямовується на підтримку студентства, сімей та інших приватних осіб. Ці видатки як частка ВВП найбільші в Норвегії та Сполученому Королівстві (по 1,0 %), Новій Зеландії (0,9 %), Данії (0,7 %), найменші – у Чеській Республіці (0,02 %), Кореї (0,07 %), Мексиці, Франції, Швейцарії, Ізраїлі та Іспанії (0,09 – 0,11 %). Субсидії зазвичай більш явні в системах, де студенти повинні принаймні частково платити за освіту. Система студентських запозичень має тенденцію до провадження в країнах із високим рівнем залучення у вищу освіту. Отримувачі субсидій мають значну свободу у витраті коштів [1].

У початковій, середній, післясередній невищій освіті в середньому по країнах капітальні видатки становлять 7 %, поточні – 93 %, із них 79 % витрачаються на заробітну плату (63 % викладачам). У вищій освіті частка капітальних видатків становить 10 %, поточних – 90 %, з них 68 % на заробітну плату (42 % викладачам). Близько третини (31 %) асигнувань на вищу освіту присвячено дослідженням і розробкам, найбільше – у Швейцарії (56 %), Швеції (52 %), Португалії (46 %), Норвегії (41 %), Нідерландах, Німеччині, Фінляндії та Естонії (по 39 %), Австралії (38 %), Італії та Бельгії (по 35 %) [1].

Показники свідчать, що в країнах ОЕСР немає простої залежності між видатками на освіту та рівнем успішності учнів: менші питомі витрати не обов'язково призводять до більш низьких результатів. Результати навчання можуть бути покращені більш як на 20 % за умови збереження нинішнього рівня витрат.

1. Соціальна і гуманітарна політика: підручник / [авт.кол. : В. П. Трошинський, В. А. Скурагівський, М. В. Кравченко та ін.]; за заг. Ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського. – Київ : НАДУ, 2016. – 792 с.

Ольга АНТОНОВА

д.держ.упр., професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування, вчений секретар ДРІДУ НАДУ

ПОДОЛАННЯ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ МІЖ ЦІННОСТЯМИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: ДОСВІД КРАЇН ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

Актуальність проблематики подолання суперечностей між цінностями державної служби обумовлена не тільки болючими процесами реформування системи державного управління та державної служби, але й тими суперечливими факторами суспільного життя, що «...підривають основи державного управління, породжують в громадськості сумніви щодо прозорості й законності прийняття та реалізації управлінських рішень...» [4, с. 3]. Соціальні суперечності серед іншого пов'язуються у професійній діяльності державних службовців із патерналістськими настроями, непоінформованості та необізнаності як громадян, так і державних службовців, певними стереотипами щодо організаційної, управлінської культури та стилю керівництва, що призводить до неможливості виявити ініціативність, персональну відповідальність, нездатність відстоювати власну фахову думку, успішно взаємодіяти з колегами та знаходити спільну мову з громадянами.

На думку французьких реформаторів Ф.Ларата та К. Шовіна, «...державна влада спирається на адміністрацію, яка уособлюється державною службою та обслуговує суспільство, поважає закон та демонструє нейтралітет, об'єктивність та звітність. Це означає, що державні службовці повинні поводитися у такий спосіб, аби поважати ці принципи, включаючи лояльність, безпристрасність, чесність, та повинні демонструвати зразкову поведінку» («Подолання суперечностей між цінностями: виклик французьким менеджерам державної служби та їх навчальним закладам», 2017) [8]. До того ж Ф. Ларат підкреслював, що важлива роль у просуванні цих цінностей надається саме фахівцям цієї сфери, які будуть втілювати ці цінності шляхом розробки інституціональних проектів, під час оцінювання професійної діяльності посадовців та просування тих фахівців, які реалізують ці цінності, водночас із застосуванням санкцій за наслідками діяльності тих, хто їх ігнорує, не дотримується їх [8]. Саме ця думка розділяється і директором Академії державного управління в Берліні В. Широцьким.

Проте в Україні традиційна недовіра громадськості до органів влади створила ситуацію, що публічним адміністраціям доводиться дбати не